

TARİHTE DİPLOMASI

Editör
Can Eyüp ÇEKİÇ

TARİHTE DİPLOMASİ

Editör

Can Eyüp ÇEKİÇ

Nevşehir, 2022

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 33

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir.
Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğere yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2022 by Nevşehir Hacı Bektaş Veli University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University.

Kapak Tasarımı ve Düzeni: Dr. Gonca Zeynep TUNÇBİLEK

Dizgi ve Mizanpaj: Arş. Gör. Serkan DERİCİ

Kapak Resmi: Kadeş Antlaşması, Kil Tablet, M.Ö. 13. yy. Neues Museum Berlin

ISBN: 978-605-4163-53-3

1. Baskı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2022

İÇİNDEKİLER

1

**SAVAŞTA VE BARIŞTA DİPLOMASİ: KADEŞ SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE VE
SAVAŞ SONRASINDA HİTİTLERİN KUZEY SURİYE POLİTİKASI
(II. MUWATALLİ, URHİ-TEŞUP/III.MURŞİLİ VE III. HATTUŞİLİ DÖNEMLERİ)**

L. Gürkan GÖKÇEK

Hasan TUNCER

14

**ÖZBEK HAN VE PAPALIK ARASINDA GEDİMİNAS'IN LİTVANYA BÜYÜK
DUKALIĞININ DİN DEĞİŞTİRME DİPLOMASİSİ**

Cihan ŞİMŞEK

25

ÇİN'İN ALTIN ÇAĞI'NDA “İMPARATOR TAIZONG VE YÖNETİM STRATEJİSİ”

Sema GÖKENÇ GÜLEZ

37

**MOĞOLLARDAN SONRA: MUROMACHİ DÖNEMİ JAPON DİPLOMASİSİ VE
DOĞU ASYA'DA DEVLETLER SİSTEMİNİN DEĞİŞİMİ**

Kubilay ATİK

49

**ATLI BOZKIR KÜLTÜRÜNÜN JEOPOLİTİK UNSURLARINDAN: DİPLOMASİ
(HUN-ÇİN DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ)**

Kürşat KOÇAK

59

**SELÇUKLULAR ZAMANINDA OK YAY VE KILICIN DİPLOMATİK
SEMBOL OLARAK KULLANILMASI**

Nilay AĞIRNASLI

70

**İRAN VE LEVANT ARASINDAKİ İPEK TİCARETİNE ALTERNATİF YOLLAR
ARAYIŞI: TENGİZ BEY'İN ELÇİLİĞİ**

Emrah NAKİ

84

**RUS DİPLOMASİ GELENEĞİNİN TEMELLERİ:
ALEKSANDR MİHAYLOVİÇ GORÇAKOV (1856-1878)**

Ashı YİĞİT

97

**“SADIK DOSTLAR” ARASINDA:
İSTANBUL'DA MUKİM AMERİKAN ELÇİSİ EDWARD JOY MORRIS**

Tarık Tansu YİĞİT

108

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDA TÜRKİYE'DE İNGİLİZ MANDASI
TARTIŞMALARI**

Can Eyüp ÇEKİÇ

119

**MOĞOL İSTİLASININ EĞİTİM DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE DELHİ TÜRK
SULTANLIĞI'NA ETKİSİ**

Melek EMEKTAR

Murat SERDAR

SELÇUKLULAR ZAMANINDA OK YAY VE KILICIN DİPLOMATİK SEMBOL OLARAK KULLANILMASI

THE USE OF BOW, ARROW AND SWORD AS DIPLOMATIC SYMBOLS DURING THE SELJUKS PERIOD

Nilay AĞIRNASLI

Öz

Ok, yay ve kılıç Selçuklu ordularında kullanılan silahların başında gelmekteydi. Özellikle ok ve yay Türk kültürünün çok önemli unsurları arasında yer almaktadır. Oğuz Kağan Destanı'nda hâkimiyet sembolleri olarak geçen ok ve yay Oğuzların Bozok ve Üçok kollarını temsil etmektedir. Türklerle bütünleşen ok ve yay Selçuklu sultanlarının da hâkimiyet ve hükümdarlık sembollerindedir. Basılan sikkelerin, saltanat şemsiyelerinin (çetr) ve tuğraların üzerinde sultanların hâkimiyet sembolleri olarak bu silahlar bulunmaktadır. Kılıç da hâkimiyet simgesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu silahlar Selçukluların diğer devletlerle olan ilişkilerinde birbirlerine vermek istedikleri mesajların diplomatik sembolleri haline gelmişlerdir. Bu mesaj kimi zaman yay ile hükümdarın gücünü simgeleyen bir mesaj olurken kimi zaman da ok ve kılıç ile bağlılığın sembolü olmuştur. Bu makalede de ok, yay ve kılıcın, Selçuklu sultanlarının diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerinde, karşı tarafa verilmek istenen mesajın nasıl sembolü haline geldikleri ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ok, yay, kılıç, Selçuklular, Türk Kültürü

Abstract

The arrow, the bow and the sword were the most important weapons used in Seljuk armies. Especially, the bow and the arrow were among the very important element of Turkish culture. The arrow and the bow, which are the symbols of dominance in the epic of Oguz Kagan represent the Bozok and Ucok branches of the Oguz. The bow and the arrow, integrated with the Turks, is also the symbol of dominance and sovereignty of the Seljuk Sultans. These weapons were on the minted coins, sultanate umbrellas (çetr) and tugras as symbols of the sultan's sovereignty. The sword was also used as a symbol of domination. In addition, these weapons became diplomatic symbols of the messages that the Seljuks wanted to give each other in their relations with other states. This message was sometimes with a bow symbolizing the power of the ruler. Sometimes it became a symbol of obedience with the arrow and the sword. In this article, it is expressed how the bow, the arrow and the sword became the symbols of the message to be given to the other side in the diplomatic relations of the Seljuk sultans with other states.

Keywords: The arrow, the bow, the sword, Seljuks, Turkish Culture

Giriş

Ok, yay, kılıç, Türklerin Orta Çağ dönemi savaşlarında kullandıkları silahların başında geliyordu. Bilhassa da birbirinden ayrı düşünülmemeyen ok ve yay Türkler için vazgeçilmez silahlardı. Ok ve yay sadece savaşlarda kullanılan sıradan silahlar olmaktan öte Türklerin kültürlerinin bir parçası ve simgeleri haline gelmişti.¹ Nitekim Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'a yol gösterici olan bilge kişi Uluğ Türük'ün bu hususla ilgili olarak bir rüya gördüğü aktarılmaktadır. Bu bilge kişi rüyasında bir altın yay ve üç gümüş ok görür. Altın yay dünyayı doğudan batıya doğru uzanacak şekilde kapsarken, gümüş okların uçları da kuzeye çevrilmiş durumda yer almaktadır. Uluğ Türük rüyasını Oğuz Kağan'a anlatır ve çok geçmeden de onun rüyası gerçekleşir. Nitekim dünya fethini tamamlayan Oğuz Kağan bir toy tertip eder ve bu büyük ziyafetin ardından da ülkesini oğulları arasında paylaştırmak için ava gönderir. Zira onların nasiplerini bu av sırasında bulacaklarına inanılır. Oğullardan Gün, Ay, Yıldız'ı doğu tarafına Gök, Dağ ve Deniz'i de batı tarafına gönderir. Bu oğullardan doğuya gidenler altın bir yay, batıya gidenler de üç gümüş ok bularak babalarının yanına dönerler. Oğuz, altın yayı üçe bölerek her bir parçasını bu yayı kendisine getiren oğulları Gün, Ay, Yıldız'a, üç gümüş okun

¹ Kürşat Koçak, *Bozkır Türk Kültür Tarihinin Kaynakları* (Konya: Kömen Yayınları, 2015), 52,53.

her birini de kendisine getiren oğulları Gök, Dağ ve Deniz'e verir.² İşte bu altın yay Oğuzlar'ın Bozok kolunun, gümüş oklar da Üçok kolunun simgesi oldu. Oğuz boylarını temsil eden bu iki silah Üçokların Kınık boyuna mensup Selçukluların da hayatında mühim bir yere sahipti. Selçuklu sultanları ve askerlerinin savaşlarda kullandıkları en önemli silahlar ok ve yaydı. Rakipleri bile onların ok ve yay kullanmaktaki maharetlerini dile getirmekten geri durmamışlardı.³

Ok ve yay Selçuklu sultanlarının en iyi kullandıkları silahlar olmalarının yanı sıra sultanların hâkimiyet sembolleri arasında da yer almaktaydı. Nitekim sultanlar bastırdıkları sikkelerin, kullandıkları çetirin (saltanat şemsiyesi) ve de tuğralarının üzerinde ok ile yay simgesini kullandılar.⁴ Hâkimiyetlerine vurgu yapmak için ok ve yayı sembol olarak kullanan Selçuklu sultanlarından Tuğrul Bey, daha Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmadan önce, Nişâbü'r'u ele geçirmelerinin ardından şehre girerken⁵ “ kendisi yayını kurmuş koluna takmış ve üç tane de ok arasına koymuş idi.”⁶ Tıpkı Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Tuğrul Bey gibi Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. İzzeddin Keykâvus da Antalya'nın ikinci defa fethedilmesinin ardından şehre törenle giriş yaptığı⁷ sırada “...yiğitlik yayını koluna taktı.”⁸

Kılıç da aynı şekilde Selçuklu sultanlarının kullandıkları silahların başında yer aldığı gibi sultanların hâkimiyet sembolleri arasında da bulunmaktaydı. Bütün bu silahların Selçukluların diplomatik ilişkilerinde de birer simge olarak ön plana çıktıklarını söylemek de yanlış olmaz. Nitekim bazı zamanlar rakip devletlerle yürütülen diplomatik ilişkilerde bir meydan okumanın simgesi olurken, bazı zamanlarda da elçilerle yapılan görüşmelerde sultanın yanı başında duran muhafız birliklerinin altın ya da gümüş silahı olarak âdeta rakiplerin dikkatlerinin çekilmek istendiği gücün simgesi olmuşlardı.

Selçuklu sultanları rakipleriyle diplomatik anlamda iyi ilişkilerin başladığına vurgu yapmak ya da anlaşma yapılan devlete karşı sahip olunan maddi gücü göstermek için karşı tarafa birtakım sembolik hediyeler göndermekteydiler ve bu hediyeler arasında kılıç gibi silahlar da yer almaktaydı. Aynı şekilde bu tür hediyeler ittifak halinde sürdürülen ilişkilerde de ön planda yer almaktaydı ki Selçukluların Abbâsî Halifeliği ile olan diplomatik ilişkilerinde kılıç özel bir yere sahipti.

1. Elçiler Vasıtasıyla Yürütülen Görüşmelerde

Selçuklu sultanlarının hâkimiyet ve hükümdarlıklarını temsil eden maddi unsurlar arasında yer alan ok yay ve kılıcın, rakipleriyle savaş öncesi ve sonrası yapılan diplomatik görüşmelerde kimi zaman birer sembol olarak kullanıldıkları, dönemin kaynakları tarafından aktarılan bilgiler vasıtasıyla tespit edilebilmektedir. Nitekim Büyük Selçuklu Devleti ve Bizans İmparatorluğu arasında, 1048 Pasinler Savaşı sonrası yapılan barış anlaşmasında ok ve yayın, Tuğrul Bey'in hâkimiyetini vurgulamak için diplomatik sembol olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Pasinler Savaşı'nda mağlup olan Bizans'ın İmparatoru IX. Konstantin Monomakhos,

² A. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili* (İstanbul: Enderun Kitapevi,1982), 47,48; Salim Koca, “Oğuz Kağan Destanı'nın Türk Kültür Tarihi Bakımından Değeri”, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri* (Ankara: Berikan Yayınevi,2011), 522,531.

³ *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan (Ankara: TTK, 2000), 48.

⁴ Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri* (Ankara: TTK, 2007), 193,194.

⁵ Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin-i Beyhakî, *Târîh-i Beyhakî*, trc. Necati Lügal, haz. Hicabi Kırilangıç (Ankara: TTK, 2019), 519; Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da*, 194.

⁶ Beyhakî, *Târîh-i Beyhakî*, 519.

⁷ İbn Bîbî, (el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi), *el-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçukname) I*, haz. Mürsel Öztürk, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), 166; Merçil, *Selçuklular'da*, 196.

⁸ İbn Bîbî, *el-Evamirü'l-Ala'ıye*, 166.

Balkanlar'daki Peçenek tehlikesinin devam etmesi sebebiyle Selçuklularla bir an önce antlaşma yapmayı istemekteydi. Ayrıca yapılacak bir antlaşma ile Pasinler Savaşı'nda esir düşen Gürcü Prensi Liparit'i de kurmayı planlıyordu. Konstantin Monomakhos bunun için, önceden kendilerine tâbi olan fakat sonrasında Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Tuğrul Bey'in tâbiyetine geçen Diyarbakır Mervanî Emiri Nasruddevle'den kendileri adına aracı olmasını talep etti. Bizans'ın isteğini kabul eden Nasruddevle her iki taraf arasında anlaşma sağlanabilmesi için harekete geçti. Bizans İmparatoru'nun elçisi G. Drosos, Nasruddevle'nin temsilcisi Şeyhülislâm Ebu Abdullah ile birlikte Tuğrul Bey ile görüşmeye gitti. Bizans elçisi bu sırada hem Gürcü Prensi Liparit'in fidyelerini hem de İmparator'un Selçuklu Sultanı'na takdim edilmesi için gönderdiği birbirinden değerli hediyeleri de beraberinde getirmişti. Yapılan müzakereler neticesinde Tuğrul Bey, Liparit'i fide almadan serbest bıraktı ve iki taraf arasında gerçekleştirilmesi planlanan barış antlaşmasını görüşmek için Abbâsî Halifesi'nin akrabalarından Şerîf Nasır b. İsmail'in başkanlığında bir heyeti İstanbul'a yolladı.⁹ Yapılan görüşmelerde Selçuklu tarafı, Bizans tarafından bazı taleplerde bulundu. Buna göre; zamanında Emevî Halifesi Mesleme b. Abdülmelik'in teşebbüsüyle İstanbul'da inşa ettirilen cami ve minaresi Bizans tarafından tamir ettirilecek, içine kandiller asılacak, camideki görevlilere maaş bağlanacak, Fâtımî Halifesi adına okutulmakta olan hutbe kesilecek ve hutbe Abbâsî Halifesi ile Tuğrul Bey adlarına okutulacak, Türk geleneklerine göre, Tuğrul Bey'in hâkimiyet sembolü olarak ok ve yaydan oluşan tuğrası da caminin mihrabına konulacaktı. Ayrıca Bizans, eskiden Abbâsîlere ödenen yıllık vergiyi bundan sonra da Selçuklulara verecekti. Bizans İmparatorluğu bu şartlardan sonuncusu yani vergi verme talebi hariç diğerlerini kabul etti.¹⁰ Böylece Michael Attaleiates'in belirttiği gibi “*Selçukluların ve Bizans'ın diplomatik ilişkilerinin başladığı bu barış antlaşmasında*”¹¹ ok ve yay, Tuğrul Bey'in hâkimiyetini temsilen sembol olarak kullanılmış oldu.

Kılıç ve yayın birer sembol olarak kullanıldıkları diplomatik bir görüşme de Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah ve Batı Karahanlı Hükümdarı Şemsülmülk Ebû'l-Hasan II. Nasr b. İbrahim arasında gerçekleşmişti. Kılıç ve yay bu görüşmede rakiplerin birbirlerine meydan okumalarının sembolü olmuştur. Her iki silahın sembol haline geldikleri bu görüşmeye giden süreç ise, Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah'ın, tahta çıkışından kısa bir süre sonra Karahanlılara karşı harekete geçme kararı almasıyla başladı. Çünkü Karahanlı hükümdarı Şemsülmülk Ebû'l-Hasan II. Nasr b. İbrahim,, Melikşah ve amcası Kavurd arasında yaşanan taht kavgasını fırsat bilerek kendi hakimiyet sahasını genişletmek amacıyla Tirmiz'i işgal etmiş ve buradaki değerli malları kendi merkezi Semerkand'a nakletmişti.¹² Dolayısıyla Melikşah bu hamle karşısında sessiz kalmayarak Tirmiz yönünde sefere çıktı. Ordusuyla birlikte yola koyulan Selçuklu Sultanı Herat şehrine ulaştığında Şemsülmülk'ten bir mektup aldı. Karahanlı Hanı bu mektupta iki taraf arasındaki dostluğa dikkat çekmekte ve Tirmiz topraklarının atalarına ait olduğunu belirterek Melikşah'tan bu şehre karşı herhangi bir askeri müdahalede bulunmamasını istemekteydi. Ayrıca Şemsülmülk aralarındaki dostluğa riayet edildiği takdirde bir sorun yaşanmayacağını aksi bir durum olursa da savaşmaktan çekinmeyeceklerini mektupta

⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh* (İslâm Tarihi), IX. Cilt, çev. Abdülkerim Özaydın (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 422,423; Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, Cilt I, çev. Ömer Rıza Doğrul (Ankara: TTK, 1999), 304, 305; Mihael Attaleiates, *Tarih*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008), 56; Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008), 90,91; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi*, 90; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti* (Ötüken Neşriyat: İstanbul, 2016), 123,124.

¹⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh* (İslâm Tarihi), X. Cilt, çev. Abdülkerim Özaydın (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 43; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 305.

¹¹ Attaleiates, *Tarih*, 57.

¹² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 81; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014), 50; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilatı* (Ankara: TTK, 2002), 18.

dile getirdi.¹³ Sultan Melikşah bu mektubu pek de dikkate almamış olmalı ki ilerleyişine devam etti ve Belh şehrine ulaştı. Bu sırada Karahanlı Hanı'nın elçisi Melikşah ile görüşmek için Belh'e geldi. Kaynakların ifadesine göre elçi beraberinde 50 men ağırlığında olan bir topuz ve on men ağırlığında olan bir kılıç getirmişti. Melikşah'ın huzuruna gelen elçi Han'ın mesajını şu sözlerle ifade etti: “*Ey Sultan, Hakan sana diyor ki, biz bu kılıçla muharebe değil belki oynarız ve bu topuzla zırha vursak isabet ettiği zaman yerin dibine geçirir. Bu topuzu vurduğumuz vakitte zırh ile ekin yığını birbirinden ayırt etmeyiz Biz bununla harp ederiz.*” Bu sözler Selçuklu sultanına açıkça bir meydan okumaydı ve topuz ile kılıç da bu meydan okumanın birer sembolü olarak yapılan diplomatik görüşmede kullanılmıştı. Karahanlı Hanı bu mesajında bilhassa da topuzu kendi sembolik silahları olarak ön plana çıkararak bunu kullanmakta çok mahir olduklarını ve rakiplerinin karşılığında durmaya cesaret edemeyeceklerini de retorik bir üslupla ifade etmişti. Sultan elçinin dediklerine hemen orada bir tepki göstermedi. Bir süre düşünmesinin ardından askerlerine hazırlanmaları emrini verdi ve kendisi de atına binip meydana geldi. Karahanlı Hanı'nın gönderdiği topuzu eline alıp başının etrafında döndürüp ileri fırlattı. Kılıçla da bir devenin boynunu vurdu ve sonra eline bir yay alıp attı. Ardından da bu yayı Karahanlı elçisine vererek “*Hakana, topuz ve kılıç senin olsun bize kamçı ve yay yeter de*” dedi ve elçiyi gönderdi. Sultan Melikşah bu hareketiyle Karahanlı Hanı Şemsülmülk'e aynı şekilde cevap vermiş oldu. Nitekim Han'ın gönderdiği topuz ile kılıcı ve kendi yayını usta bir şekilde kullandığını göstererek savaşmaktan çekinmeyeceğini ortaya koyan Melikşah, yayı bir sembol olarak rakibine göndererek de ona benzer bir diplomatik lisanla meydan okumuş oldu. Elçi Melikşah'ın yayını Karahanlı Hanı'na teslim etti. Fakat kaynakların ifadesine göre; “*Hakan onu atmak değil, germekten bile âciz kaldı.*” Neticede ise Melikşah Tirmiz'i ele geçirmeyi başardı.¹⁴

Selçuklu sultanları elçilerle olan görüşmelerini saraylarında ya da sefer ve savaşlar ise de, saltanat otağlarında gerçekleştirmekteydiler. Bu görüşmeler sırasında yanı başlarında sarayda özel olarak eğitim görmüş gulamlar arasından seçilmiş muhafız birlikleri de yer almaktaydı. Bu askerler sultana hizmet etmek ve onu korumakla görevli oldukları kadar kendileri için hazırlanan özel kıyafetler ve silahlarla da sultanın sahip olduğu maddi gücü temsil etmekteydiler. Büyük Selçuklu Devleti'nin ünlü veziri Nizâmülmülk de kendi kaleme aldığı Siyasetnâme adlı eserinde bu hususa dikkat çekmektedir. Ona göre, dünyanın farklı yerlerinden gelen elçilerle gerçekleştirilen görüşmeler sırasında her zaman iyi giysi ve özel olarak yapılmış silahlarla donatılmış, güzel yüzlü 20 gulâm hazır bir şekilde sultanın tahtının etrafında yer almalıydı.¹⁵ Büyük Selçuklu Devleti'nde ve diğer Müslüman Türk devletlerinde bu 20 gulam özel olarak seçilmiş 200 gulam arasından tespit edilirdi. Nitekim resmî törenler ve kabullerde muhafız olarak görev yapmak için saray gulamları arasından fiziki özellikleriyle, cesaretleriyle dikkat çeken ve iyi silah kullananlardan 200 tanesi seçilmekteydi. Bu gulamlara da özel kıyafetler ve silahlar verilmekteydi. Bunlardan 20 tanesinin kılıç kayışları ve kalkanları altından olurken geriye kalan 180 tanesinin de kılıç kayışları ve kalkanları gümüşten olmaktadır. Elçilerle gerçekleştirilen görüşmelerde de kılıç kayışları ve kalkanları altından olan 20 gulam sultanın tahtı başında nöbet tutarlardı.¹⁶ İşte bu gulamların özel olarak hazırlanmış kılıçları giysileri ve diğer silahları, elçilerle gerçekleştirilen diplomatik görüşmelerde bir anlamda sultanın sahip olduğu maddi gücü gösteren semboller haline gelmişlerdi.

¹³ Sadruddîn Ebu'l-Hasan 'Ali İbn Nâsır İbn 'Ali el-Hüseynî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, çev. Necati Lügal (Ankara: TTK, 1999), 41; Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset Teşkilât ve Kültür* (Ankara: TTK, 2014), 103.

¹⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 92,93; Hüseyinî, *Ahbârü'd*, 41,42, Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri*, 104; Kafesoğlu, *Melikşah*, 57,58; Genç, *Karahanlı*, 18,19.

¹⁵ Nizâmü'l-Mülk, *Siyâsetnâme*, haz. Mehmet Altay Köymen (Ankara: TTK, 1999), 67.

¹⁶ Nizâmü'l-Mülk, *Siyâsetnâme*, 67; Salim Koca, *Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2005), 84; Erkan Göksu, *Türkiye Selçuklularında Ordu* (Ankara: TTK, 2018), 49,50.

2. Metbû – Vassal Görüşmelerinde

Ok ve yay bilindiği gibi Türk kültüründe hâkimiyet sembolleri olarak metbûluk ve tâbîlik ilişkisini gösteren silahlar arasında yer almaktaydı. Yay, metbû, ok da tâbîyi temsil etmekteydi. Nitekim bu silahlar metbûların, tâbîlerini sefer ve savaşa davet etmek için kullandıkları sembollerden idi. Örneğin Selçuklu ailesine mensup Arslan Yabgu Türkmen kuvvetlerini savaşa davet etmek için onlara ok ve yay göndermekteydi ki¹⁷, Arslan Yabgu bunu Gazneli Sultanı Mahmud ile gerçekleştirdiği görüşmede açıkça belirtmişti. Buna göre; Gazneli Sultanı Mahmud Semerkand'da bir araya geldiği Arslan Yabgu'ya, askeri yardıma ihtiyaçları olduğunda kendilerine ne kadar kuvvetle destek olabileceklerini sormuş, o da elindeki bir oku kabilesine gönderdiklerinde yüz bin atlı, diğer bir oku Balhan Dağları tarafına gönderdiğinde elli bin süvari, yayı Türkistan'a gönderdiğinde de iki yüz bin süvari geleceğini ifade etmişti.¹⁸

Selçuklular zamanında sultanlar ve kendilerine tâbî olanlar arasındaki diplomatik ilişkilerde de ok, yay ve de kılıç sembol olarak kullanılmaktaydı. Bu silahlar bazı zaman sultanını elçileri vasıtasıyla, kendilerine tâbî olan kişilere gönderilen hediyeler arasında yer almakta, bazı zaman da vassalların, metbûların himayesi altında olduğunu belirtmek için rakiplere karşı diplomatik bir uyarının işareti olarak kullanılmaktaydı. Mesela Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah, Suriye topraklarında faaliyet gösteren kendisine tâbî Türkmen beyi Atsız'a gönderdiği hediyeler arasında kılıç da bulunmaktaydı. Atsız Bey, Suriye ve Filistin topraklarında faaliyet gösteren bir Türkmen beyiydi. Kısa sürede Remle, Kudüs¹⁹ ve Rafeniyye'yi ele geçirdi, Halep'in idarecisinden 15 bin altın dinar aldı, Dımaşk'ı ele geçirmeye çalışsa da bu teşebbüsünde başarılı olamayarak Fâtımî hâkimiyetindeki Trablusşam ve Sur şehirlerine doğru yönelerek buraları ele geçirdi.²⁰ Atsız'ın askeri ilerleyişine devam ettiği sırada beklenmedik bir gelişme yaşandı ve Sultan Melikşah kardeşi Tâcüddevle Tutuş'u Suriye Selçuklu meliki olarak atamaya karar verdi. Bu durumu haber alan Atsız da metbû Sultan Melikşah'a niçin böyle bir karar aldığına dair bir mektup yazdı. Mektupta;

“Ben fethetmekte olduğum bu memleketlerde, Sultan'ın itaatli bir naibiyim, bu fetihler dolayısıyla da Sultan'dan her hangi bir para yardımı da istemedim. Sultan'ın adına hutbe okuttuğum gibi, bana ödemem için belirtilen miktar vergiyi de göndermekte herhangi bir zorluk çıkarmıyor ve geciktirmiyorum. Bana, sultanın, Tutuş'u benim yerime Suriye'ye atayıp gönderme niyetinde olduğu haberi geldi. Bu atamanın yapılmasını gerektiren şey, yani bütün düşmanlara karşı başarı kazanmışken benim görevden uzaklaştırılmamı gerekli kılan şey nedir? Esasında ben, zengin bir ülke ve kuvvetli bir orduya sahip olan Şii Mısır (Fatimi) halifesinin karşısında bulunuyorum. Bu nedenle benim, onlara karşı hazırlıklı olmam ve isabetli olan şeyleri yapmam gerekir.” demişti.²¹

Sultan Melikşah bu mektup üzerine Atsız'ı yerinde bıraktı ve tâbîinin gönlünü almak için de veziri Nizâmülmülk vasıtasıyla kendisine kaftan, külah, kılıç ve kalkan gönderdi.²² Sultanların vassallarını himaye etmelerinin sembolü olarak onlara ok verdiklerine dair bir olay ise yine Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah dönemi yaşanmıştı. Sultan Melikşah Kuzey Suriye seferi sırasında, Tekrit'ten Musul tarafına giderken yoldaki bir Arap kabilesi, el-Cezire'de bulunan Araplar için kendilerine güvence talep ettiler. Sultan Melikşah da kendi tâbîyetini tanıyan bu Arap kabilesine güvence işareti olarak bir ok verdi ve herhangi birilerinin

¹⁷ Salim Koca, *Selçuklular'da Ordu*, 186; Merçil, *Selçuklular'da*, 193.

¹⁸ Fazlullah Reşîdü'd-dîn, *Cami'ü't-Tevârih Selçuklu Devleti*, çev. Erkan Göksu-H. Hüseyin Güneş (İstanbul: Selenge Yayınları, 2010), 73,74; Muhammed b. Ali b. Süleyman *er-Râvendî, Râhat üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr, Cilt I*, çev. Ahmet Ateş (Ankara: TTK, 1999), 88; Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî, *Târih-i Güzide*, çev. Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK, 2018), 342; Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da*, 193,194.

¹⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 73,74, Sibt İbnü'Cevzî, *Mirâ'tü'z-Zamân Fî Târihi'l-Âyân'da Selçuklular*, Seçme, Tercüme ve Değerlendirme Ali Sevim (Ankara: TTK, 2011), 194,195.

²⁰ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 205.

²¹ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 206.

²² Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 206; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, I, haz. Erdoğan Merçil (İstanbul: Tercüme 1001 Temel Eser, 1977), 131,132.

saldırılarına uğramamaları için de oku o Arapların obalarına götürmelerini ifade etti. Böylece Melikşah kendisinden güvence isteyen Araplara rakipleri karşısında onları himaye ettiğini gösteren yani bir anlamda kendisinin diplomatik bir sembolü niteliğinde olan bir ok vermişti.²³

Selçuklu sultanları kendilerine muhalif tavır içinde olan vassallarına diplomatik mesaj iletmek istediklerinde de bazı silahları sembol olarak kullanabilmekteydiler. Nitekim Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Sancar, Karahitaylar karşısında Katvan Savaşı'nda mağlup olmalarının ardından bu durumu fırsat bilerek Merv ve Nişâbûr'u yağmalayan Harezmsah Atsız'a bir beyitle²⁴ birlikte hâkimiyet sembollerinden olan bir ok göndererek adeta, diplomatik bir lisanla, kendisinin metbû Sultan olduğunu Atsız'a hatırlattı.²⁵

Türkiye Selçuklu Devleti sultanları Moğol hâkimiyetinin güçlendiği dönemde, Moğollarla diplomatik ilişkiler içinde yer almışlardı. Her iki tarafın da hâkimiyet sembolü olarak kabul ettikleri ok, yay ve kılıç da bu diplomatik ilişkilerde dikkat çekmekteydi. Nitekim Moğol Hanı Batu, Selçuklu Sultanı II. Gıyâsedin Keyhüsrev'e cömertliğini göstermek ve onun gönlünü hoş tutmak için hükümdarlık alametleri olarak kendisine ok, yay, kılıç, mızrak, kaftan, külah ve yarlıg gönderdi. Aynı şekilde Batu Han, Sutan II. İzzeddin Keykâvud adına yanına gelen Tuğracı Şemsüddin Mahmud ve beraberindeki heyete Selçuklu Sultanı'na teslim edilmek üzere bir ok ve yay vermişti.²⁶ Esasında Batu Han'ın yay göndermesi kendisini Selçuklu sultanlarından daha üst bir statüye sahip olduğunu ifade etmenin diplomatik bir karşılığıydı. Zira bilindiği gibi yay metbû tarafın sembolüydü.

Vassalar da yeri geldiğinde metbûlarından af dilemek ve onlara olan bağılıklarını ifade etmek ya da teslimiyetlerini göstermek için kılıcı, yapılan görüşmelerde sembol olarak kullanmaktaydılar. Bu hususta en dikkat çekici tarihi olaylardan birisi Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Mesud ile Dânişmendli Meliki Zülkarneyn arasında Malatya kuşatması sırasında yaşanmıştı. Selçuklu Sultanı I. Mesud, aynı zamanda yeğeni olan Zülkarneyn'in elindeki Malatya şehrini kuşatma altına aldı. Zülkarneyn oldukça zor bir durumda kalınca çareyi, aynı zamanda Mesud'un kız kardeşi olan annesini Selçuklu Sultanı'nın yanına göndererek, annesi vasıtasıyla kendini affettirmeye çalışmakta buldu. Zülkarneyn'in annesi Sultan'a oğlunu affetmesi için yalvarmıştı. Bunun üzerine Mesud da Zülkarneyn'in huzuruna gelip kendisinden af dilemesi karşılığında onu affedeceğini söyledi. Sultan Mesud'un bu talebi üzerine Zülkarneyn af dilemek için Sultan'ın huzuruna gitti ve giderken de yanına teslimiyet nişanesi olarak bir kefen bir de kılıç aldı. Zülkarneyn böyle yaparak Selçuklu Sultanıyla gerçekleştirdiği görüşmede af dilemeyi kılıç ve kefenle sembolleştirmişti. Neticede Selçuklu Sultanı Mesud kendisini affetti ve vassalı olarak Malatya'nın idaresini Zülkarneyn'e bıraktı.²⁷

3. Abbâsî Halifeliği ile Olan Diplomatik Görüşmelerde

Selçuklular devletlerinin kuruluş sürecinden itibaren Abbâsî Halifeliği ile elçiler aracılığıyla görüşme halindeydiler. Sünnî İslâm dünyasının manevi lideri olarak kabul edilen Abbâsî Halifesi Selçuklulara elçiler göndererek onlarla irtibat halinde olmaya özen göstermekteydi.²⁸ Zira İslam dünyasındaki siyasi ve askeri hâkimiyetini kaybetmiş, kendi merkezi Bağdat'ın yönetimini dahi Büveyhilere bırakmak mecburiyetinde kalmıştı. Dolayısıyla İslam dünyasında hızlı bir şekilde yükselişe geçen Selçukluların desteğine ihtiyaç duymaktaydı ve onlarla olan bağlantıyı güçlendirmenin en mühim yollarından birisi de diplomatik ilişkiler tesis etmekten

²³ Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 272,273; Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da*, 195.

²⁴ "Eğer melikin atının ayakları rüzgâr kadar çabuk olsa da benim atının ayakları topal değildir. Sen buraya gelmezsen ben oraya gelirim; cihanın sahibine dünya dar değildir" (bk. Râvendî, *Râhat-üs-Sudûr*, 170; Osman Turan, "Eski Türklerde Okun Hukuki bir Sembol Olarak Kullanılması" *Belleten* 35, (1946): 310.)

²⁵ Râvendî, *Râhat-üs-Sudûr*, 170; Turan, "Eski Türklerde", 310.

²⁶ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l*, 542-597; Merçil, *Selçuklular'da*, 196, Göksu, *Türkiye*, 309.

²⁷ Koca, *Selçuklularda Ordu*, 223,224.

²⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 350.

geçmekteydi. Halife'nin elçilerine karşı her zaman saygı gösteren Selçuklular da yeri geldiğinde Bağdat'a elçiler yollamışlardı. Nitekim 1040 Dandanakan Savaşı sonrası zaferi müjdelemek için Abbâsî Halife'sine bir fetihname gönderildi. Bu fetihnmenin baş tarafında da Türk hâkimiyet simgesi olan ok ve yay işaretleri konuldu.²⁹ 1055 yılında Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Tuğrul Bey'in Bağdat'a gelmesi ve Abbâsî Halifesi'ni baskı altında tutan Büveyhilerin tahakkümüne son vermesiyle birlikte hilafet merkezinde Selçuklu temsilcileri de yer almaya başladı.³⁰

Abbâsî Halifeliği ve Selçuklular arasındaki diplomatik ilişkilerde en dikkat çekici simgelerden birisi ise kılıç olmuştur. Hâkimiyet sembolleri arasında yer alan kılıcın Abbâsî Halifesi tarafından sultana takdim edildiği en önemli görüşme ise 1058'de Bağdat'ta gerçekleşti.³¹ Bağdat'ta bulunan Tuğrul Bey ve Abbâsî Halifesi'nin buluşması hemen olmadı. Bir araya gelmeden evvel diplomatik bir süreç yaşandı. Selçuklu Sultanı, Reisürrüesâ ile konuşup ona, Halife ile yüz yüze görüşmek istediğini söylemişti. Daha sonra da Halife ile birkaç defa mektuplaşmasının ardından onun yanına gitti. Halife'nin devlet adamlarıyla buluşmak amacıyla gerçekleştirdiği cülus töreni genellikle herkese açık olurdu. Bu törene halifeliğin ileri gelenleri ve Sultan'ın yakınları katıldı. Tuğrul Bey büyük bir ihtişam ile karşılandı. Halife'nin huzuruna gittiği sırada o, yedi kat yükseklikte bir taht üzerinde oturuyordu. Selçuklu Sultanı ise Halife'nin tahtından daha aşağıda kendisi için hazırlanmış özel bir tahta oturdu. Halife daha sonra Tuğrul Bey'i elde ettiği başarılarından ötürü tebrik ederek sahip olduğu siyasi ve askeri yetkilerini resmen ona devrettiğini ilan etti. Tuğrul Bey de Halife'ye saygı göstererek bağlılığını dile getirmesinin ardından teşekkür etti. Halife ve Sultan arasında geçen bu törende başta kılıç olmak üzere Sultan'a verilen hil'at, unvan, bayrak ve ahidname Halife'nin sözlerle ifade ettiği yetki devrinin sembolleri oldu. Nitekim Abbâsî Halifesi Kaim-Biemrillâh, Tuğrul Bey'e kılıç kuşatıp ona "Melikü'l-Maşrik ve'l-Mağrib" (Doğu'nun ve Batı'nın Hükümdarı) unvanını verdi.³² Büyük Selçuklu Devleti'nin Abbâsî Halifeliği'yle olan diplomatik ilişkilerinin Sultan Melikşah döneminde de sürdürülmesine özen gösterildi. İki taraf arasında yapılan görüşmelerden birisi de Melikşah'ın ilk Bağdat ziyareti sırasında gerçekleşti. Hilafet ve Selçuklu devletinin ileri gelenlerinin katıldığı bir törende Melikşah ile yüz yüze görüşen Halife, Melikşah'a iki kılıç kuşatarak onun elde ettiği başarıları takdir ettiğini ve rakiplerine karşı verdiği mücadelede galip gelmesi için bu kılıçları kuşattığını veziri Ebu Şüca vasıtasıyla Sultan'a ifade etti.³³ Halife bu sayede, yani kılıçları birer sembol gibi kullanarak Melikşah'ın gönlünü hoş tuttu ve onu desteklediğine dair de mesajını kendisine iletmiş oldu.

Türkiye Selçuklu Devleti de Abbâsî Halifeliği ile diplomatik ilişki içerisinde olmuştur. Sultan I. İzzeddin Keykâvus, Halife Nâsır-Lidinillâh dönemi fütüvvet teşkilatında yer almak için Bağdat'a elçi gönderdi. Halife Sultan'ın bu talebini olumlu karşılayarak onu fütüvvet teşkilatına kabul etti ve bu kabulün diplomatik sembolü olarak da kendisine fütüvvet şalvarı, at, sancak, çetr, saltanat menşuru ve pek çok çeşitli hediyeler gönderdiği gibi³⁴ bir de kılıç yolladı.³⁵ I. İzzeddin Keykâvus'tan sonra tahta geçen Alâeddîn Keykubad döneminde de Abbâsî Halifeliği ile olan ilişkiler devam etti. Bu dönemde Halife Nâsır-Lidinillâh'ın elçisi olarak Ömer b.

²⁹ Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri*, 34.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 462-465, Münecimbaşı, Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi I, Horasan-Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları*, yay. Ali Öngül (İzmir: Akademi Kitabevi, 2000), 19-21; Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri*, 51-55.

³¹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü 'z-Zamân*, 42; Münecimbaşı, *Câmiu'd-Düvel I*, 22,23.

³² Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü 'z-Zamân*, 42, 43.

³³ Bundârî, *Zubdetü 'n-Nusra ve Nuhbetü 'l-Usra*, çev. Kıvameddin Burslan (Ankara: TTK, 1999), 82; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü 'z-Zamân*, 278, 279.

³⁴ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l*, 178,179; Yazıcızâde *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, haz. Abdullah Bakır (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009), 284,285.

³⁵ Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Belleten* 27, (1943): 468.

Muhammed el-Suhreverdî Konya'ya gelerek Halife adına, Selçuklu Sultanı'na saltanat menşuru, hil'at ve de bir sultanlık kılıcı takdim etti.³⁶ Görüldüğü gibi gerek Büyük Selçuklu Devleti sultanlarının gerekse de Türkiye Selçuklu Devleti sultanlarının Abbâsî Halifeliği'yle olan diplomatik ilişkilerinde kılıç hâkimiyet sembolü olarak ön plana çıkmıştır.

Sonuç

Ok, yay, kılıç silah olmak dışında, Selçuklu sultanlarının hâkimiyet ve hükümdarlık sembolleri arasında sayılmışlardır. Bu semboller vassallarla, rakiplerle ve mütteliklerle olan diplomatik ilişkilerde de ön plana çıkmıştır. Sultan, sahip olduğu nüfuzu sembolik anlamda ifade etmek istediğinde, rakiplerine diplomatik mesaj ilettiklerinde ya da kendilerine iletilen diplomatik mesaja karşılık verdiklerinde, ok, yay ve kılıcı birer sembol olarak kullanmışlardır. Selçuklu sultanları vassalları ile olan diplomatik ilişkilerinde de tâbiine, metbû sultan olduğunu hatırlatmak veya tâbiini taltif etmek için ok, yay ve kılıcı diplomatik ifadenin birer sembolü olarak değerlendirmişlerdir. Öte yandan metbû- vassal ilişkisinde, vassallar da sultanın gücünü kabul ettiklerini kılıç gibi silahları teslimiyet alameti olarak kullanmak vasıtasıyla göstermişlerdir. Ok yay ve kılıç arasında yayın ayrı bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Zira “ok yaya tabidir” ifadesine bağlı olarak bu silahı siyasi ilişkilerde metbû olan kişi karşı tarafa diplomatik mesaj verirken kullanabilmektedir. Abbâsî Halifeliği ile olan diplomatik ilişkiler de ise “kılıç” hâkimiyet sembolü olarak ön planda yer almıştır. Halifenin Selçuklu sultanlarını İslâm dünyasının siyasi ve askeri hâkimi olarak gördüğünü, onlara kılıç vererek göstermiştir. Kısacası ok, yay ve kılıç Selçuklular zamanında siyasi ilişkilerde karşı tarafa iletilmek istenen mesajın diplomatik birer sembolü haline gelmişlerdir.

³⁶ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l*, 248,249; Merçil, *Selçuklular'da*, 237.

Kaynakça

- Ahmed b. Mahmud, Selçuknâme I. Haz. Erdoğan Merçil. İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.
- Abû'l-Farac, Gregory (Bar Hebraeus), Abû'l-Farac Tarihi, Cilt I. Çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara TTK, 1999.
- Attaleiates, Mikhael. Tarih. Çev. Bilge Umar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- Beyhakî, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin-i, *Târih-i Beyhakî*. Trc. Necati Lügal, Haz. Hicabi Kırlangıç. Ankara, TTK, 2019.
- Bundârî. *Zubdetü'n-Nusra ve Nuhbetü'l-Usra*. Çev. Kıvameddin Burslan, Ankara, TTK, 1999.
- el-Hüseyinî, Sadruddîn Ebu'l-Hasan 'Ali İbn Nâsır İbn 'Ali. *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*. Çev. Necati Lügal, Ankara, 1999.
- Genç, Reşat. *Karahanlı Devlet Teşkilatı*. Ankara: TTK, 2002.
- Göksu, Erkan. *Türkiye Selçuklularında Ordu*. Ankara: TTK, 2018.
- İbn Bîbî, el-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi, *el-Evamirü'l-Ala'iyeye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname) I*. Haz. Mürsel Öztürk. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil Fit Târih (İslâm Tarihi), IX. Cilt*. Çev. Abdülkerim Özaydın. İstanbul, Bahar Yayınları, 1987.
- İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil Fit Târih (İslâm Tarihi), X.Cilt*. Çev. Abdülkerim Özaydın. İstanbul, Bahar Yayınları, 1987.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014.
- Kazvinî, Hamdullah Müstevfi-yi, *Târih-i Güzide*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara, TTK, 2018.
- Koca, Salim. "Oğuz Kağan Destanı'nın Türk Kültür Tarihi Bakımından Değeri", *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*. Ankara, Berikan Yayınevi, 2011, 509-559.
- Koçak, Kürşat. *Bozkır Türk Kültür Tarihinin Kaynakları*. Konya, Köen Yayınları, 2015.
- Köprülü, Fuad, "Anadolu Selçuklu Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Belleten*, 27, (1943): 379-485.
- Merçil, Erdoğan. *Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri*. Ankara: TTK, 2007.
- Müneccimbaşı, Ahmet b. Lütfullah. *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi I*. Yay. Ali Öngül. İzmir, Akademik Kitapevi, 2000.
- Nizâmül-Mülk, Siyâset-nâme. Haz. Mehmet Altay Köymen. Ankara, TTK, 1999.
- er-Râvendî, Muhammed b. Ali b. Süleyman. *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr, Cilt I*. Çev. Ahmet Ateş, Ankara, TTK, 1999.
- Reşîdü'd-dîn, Fazlullah. *Cami'ü't-Tevârih (Selçuklu Devleti)*. Çev. Erkan Göksu- H. Hüseyin Güneş, İstanbul, Selenge Yayınları, 2010.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. *Mir'âtü'z-Zamân Fî Târihi'l-Âyân'da Selçuklular*. Seçme, Tercüme ve Değerlendirme: Ali Sevim, Ankara, TTK, 2011.

Sevim, Ali ve Erdoğan Merçil. *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset Teşkilât ve Kültür*. Ankara TTK, 2014.

Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara, TTK, 2000.

Togan, A.Zeki Velidi. *Oğuz Destanı Reşididdin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1982.

Turan, Osman. "Eski Türklerde Okun Hukuki Bir Sembol Olarak Kullanılması," *Belleten* 35 (1946): 305-318.

Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.

Yazıcızâde. *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*. Haz. Abdullah Bakır. İstanbul, Çamlıca Yayın, 2009.

Zonaras, Ioannes. *Tarihlerin Özeti*. Çev. Bilge Umar. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.

Nilay AĞIRNASLI

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

nilayagirasli@nevsehir.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3506-4317

Ankara’da doğan Nilay Ağırnaslı, ilk, orta ve lise eğitimini Ankara’da tamamlamıştır. Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde bitirdikten sonra, aynı üniversitede Merhum Prof. Dr. Salim Koca’nın danışmanlığında “Selçuklu Hükümdarlarının Başkomutanlık Özellikleri” adlı yüksek lisans tezini tamamladı. Yine Gazi Üniversitesi’nde Merhum Prof. Dr. Salim Koca’nın danışmanlığında “Büyük Selçuklu Devleti’nin Mısır ve Anadolu Politikaları” adlı doktora tezini hazırladı. 2016 yılından beri de Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.